

AZ ÉRTESETÉS

Játék 12 képben

(Folytatás)

VÁCLAV HAVEL

HETEDIK KÉP

Az igazgató irodája. A hátsó ajtón át Balázs és Kubs lépnek be, lerakják kabátjukat, s az asztalhoz ülnek. Balázs a postát kezdi rendezgetni, pontosan úgy, ahogy a darab elején Gross. Egy levélnél megáll, fejét csóválja, aztán fennhangon olvasni kezdi:

BALÁZS *(olvas):* Ak ok utuh d utoked yle umobert ehosume, ragedv dy yles — *(Balázs félreteszi a levelet, habozás után Kubshoz fordul)* Te nem értesz ptidépéül, ugye? *(Kubs fejével tagadólag int)* Már megtanulhattál volna! *(Az oldalsó ajtón át bekukkant Masát)*

MASÁT: Bocsánat a zavarásért... *(Kubshoz)* Vencelkém, kijöhetnél egy pillanatra? *(Kubs gyorsan feláll, s az oldalsó ajtón át Masáttal együtt távozik. Balázs egy pillanatig meglepetten utánuk néz, eközben a hátsó ajtón át halkán belép Gross, a tűzoltókészülék a karjai közt)*

BALÁZS *(maga elé):* Vencelkém? *(Balázs értetlenül csóválja a fejét, aztán újból a levélbe néz. Egy kis idő múlva Gross bátortalanul megszólal)*

GROSS: Jó napot!

BALÁZS: Ön itt van?

GROSS: Ebben a pillanatban...

BALÁZS: Mit akar?

GROSS: Igazgató kartárs, az elbocsátással kapcsolatban fel kellett keresnem ma az igazgató kartársat —

BALÁZS: Most nincs időm, jöjjön egy perc múlva —

GROSS: Bocsánat, köszönöm, jövök — *(Gross a hátsó ajtón át gyorsan kifarol. Az oldalsó ajtón át visszatér Kubs és helyére ül)*

BALÁZS: Mit akart? *(Kubs jelzi, hogy semmi fontosat. Balázs kételkedve ingatja a fejét, aztán újból levélbe mélyed. A hátsó ajtón keresztül belép Anna, kabátban, kezében táska)*

ANNA: Jó reggelt —

BALÁZS: Jó reggelt! *(Anna a kabátját a fogasra akasztja, helyére ül, és fésülködni kezd. Balázs egy kis idő múlva feléje fordul)* Annácska —

ANNA: Tessék, igazgató kartárs.

BALÁZS: Maga ismeri a ptidépé nyelvet, ugye?

ANNA: Sajnos, nem!

BALÁZS: Hogyhogy? Talán nem járt a ptidépé tanintézet előadásaira?

ANNA: Jártam, de abba kellett hagynom. Elmehetek tejért?

BALÁZS: Miért?

ANNA: Nem volt rá időm. Elmehetek tejért?

BALÁZS: Szégyellje magát! Az igazgató titkárnője, s képtelen megtanulni a ptidépé nyelvet.

ANNA: Elmehetek tejért?

BALÁZS: No, fusson! *(Anna üveget vesz elő, s a hátsó ajtón át gyorsan eltávozik)* Remélem, hogy veled nem esik meg ugyanez! *(Kubs zavart arcot vág. Az oldalsó ajtón át benéz Kunc)*

KUNC: Üdvözöllek, igazgató kartárs! Elengedheted egy pillanatra Vencelkét?

BALÁZS: Felőlem mehet —

KUNC: Köszönöm, minden jót! *(Kunc int Kubsnak, az gyorsan feláll és az oldalsó ajtón át mindketten távoznak. Balázs ingerülten néz utánuk, s közben a hátsó ajtón át halkán belép Gross, karjai közt a tűzoltókészülékkel)*

BALÁZS *(maga elé)*: Vencelke! Vencelke! Vencelke! *(Ismét a levélbe bámul)*

GROSS: Jó napot —

BALÁZS: Ön megint itt van?

GROSS: Azt mondta igazgató kartárs, hogy jöjjenek egy perc múlva —

BALÁZS: Nem ilyen rövid percet gondoltam!

GROSS: Akkor bocsánat, majd később jövök, bocsánat. *(Gross az ajtóhoz farol)*

BALÁZS: Figyeljen ide —

GROSS: Tessék, igazgató kartárs —

BALÁZS: Tulajdonképpen semmi —

GROSS: Akart valamit?

BALÁZS: Nem, nem, elmehet — *(Gross a hátsó ajtón keresztül kifarol. Az oldalsó ajtón át visszatér Kubs és helyére ül)* Mit akart? *(Kubs határozatlan arcot vág)* Nem tetszik nekem, hogy olyan bizalmasan szólít téged. *(Kubs zavartan vállat von, a hátsó ajtón át visszatér Anna a tejjel, iszik, aztán folytatja a fésülködést. Szünet)*

BALÁZS *(Annához)*: Nehéz ez a ptidépé, ugye?

ANNA: Nagyon igénybe veszi az emlékezőtehetséget, igazgató kartárs.

BALÁZS: Ha mások meg tudják tanulni —

ANNA: Kevesen képesek rá, igazgató kartárs, hivatalnokaink többsége kénytelen volt abbahagyni a tanulást.

BALÁZS: Ha valamennyien abbahagynák, magának akkor is ki kell tartania!

ANNA: Hisz az igazgató kartárs szintén kiesett, már az első leckénél.

BALÁZS: Az más. Én hivatalos okokból szakítottam meg a tanulmányaimat! Vagy azt hiszi, kérem, hogy egy ilyen kolosz-

- szust irányítani az csak úgy megy? S még hozzá ilyen időben? Csak jöjjön, próbálja meg s majd meglátja!
- ANNA: De a ptidépé valóban rendkívül nehéz, igazgató kartárs. S állítólag kétes alapelveken nyugszik. Elmehtek zsemléért?
- BALÁZS: Ki mondta ezt?
- ANNA: Kubs kartárs —
- BALÁZS: Ó biztosan nem! És ha igen, akkor csak viccelt! S valóban ki ismeri nálunk tulajdonképpen a ptidépét?
- ANNA: Egyedül a tanító kartárs, és a fordítóközpontbeli kartársak, igazgató kartárs. Elmehtek zsemléért?
- BALÁZS: Na tessék! És még hogy meghaladja az ember teljesítő képességét!
- ANNA: Elmehtek zsemléért?
- BALÁZS: Fusson! *(Anna veszi a hálóját és a hátsó ajtón át eltávozik. Alighogy elmegy, Balázs haragosan Kubshoz fordul)*
- BALÁZS: Sokat fecsegsz! *(Az oldalsó ajtón bekukkant Ilona)*
- ILONA: Szevasztok, srácok! *(Kubshoz) Vencelkém, kérlek — (Kubs gyorsan feláll s indulni akar) Addig is, szial! (Ilona és Kubs az oldalsó ajtón át távoznak. Balázs dühösen felugrik, nem veszi észre, hogy közben a hátsó ajtón át újból belépett Gross. Kezében tűzoltókészülék)*
- BALÁZS *(maga elé)*: Majd én adok nekik Vencelkét! *(Balázs leül, ismét a levélbe néz. Szünet. Aztán megszólal Gross)*
- GROSS: Jó napot —
- BALÁZS: Ön megint itt van?
- GROSS: Azt mondta igazgató kartárs, hogy jöjjeek egy perc múlva —
- BALÁZS: Nem ilyen rövid percet gondoltam!
- GROSS: Akkor bocsánat, majd később jövök, bocsánat. *(Gross az ajtóhoz farol)*
- BALÁZS: Figyeljen ide —
- GROSS: Tessék, igazgató kartárs —
- BALÁZS: Tulajdonképpen semmi —
- GROSS: Akart valamit?
- BALÁZS: Csak azt akartam mondani, hogy úgy vélem, tegnap egy kicsit eltúloztam a dolgot — hiszen tudja, sok volt a nép, nem tudhattam, nincs-e valaki köztük — a történetek után az idegeim is kezdték felmondani a szolgálatot —
- GROSS: Köszönöm, nagyon kedves öntől — köszönöm — de a felmondás érvényes, ugye?
- BALÁZS: A felmondás? Azt hiszem, ezúttal még nem szükséges ilyen drasztikus eszközökhöz nyúlni. Igazgatóhelyettes már természetesen nem lehet —
- GROSS: Természetesen —
- BALÁZS: De volna itt egy másik lehetőség —
- GROSS: Komolyan? Milyen?
- BALÁZS: Megüresedett a megfigyelő helye —
- GROSS: Azt hiszi, be tudnám tölteni ezt a hivatalt?
- BALÁZS: Egyelőre csak próbaidőre teszem oda. Meglátjuk, fog-e menni —
- GROSS: Nagyon kedves öntől, igazgató kartárs! Mikor léphetek be?
- BALÁZS: Akár azonnal —

GROSS: Köszönöm, igazgató kartárs, szívből köszönöm — (*Gross a hátsó ajtón át kifarol. Az oldalsó ajtón visszatér Kubs, s helyére ül*)

BALÁZS: Mit akart? (*Kubs határozatlan arcot vág*) Figyelmeztetek, ne játsz velem! (*A hátsó ajtón át visszajön Anna, kezében kiflivel telt háló. Táskájába rakja őket, leül, s újból fésülködni kezd*)

BALÁZS (*Annához*): S ki beszél még, hogy a ptidépé kétes alapelveken nyugszik?

ANNA: Önt kivéve mindenki, igazgató kartárs.

BALÁZS: Ne túlozzon!

ANNA: De igazán.

BALÁZS: S még mit beszélnek?

ANNA: Hogy maga is rájön majd erre, idő kérdése az egész.

BALÁZS: No látja! Ez a hála mindazért, amit értük tettem! (*Balázs odanyújtja Annának a levelet*) Legalább annyit állapítson meg belőle, hogy miről szól!

ANNA (*átfutja a levelet*): Ez vagy az utolsó leltárral kapcsolatos értesítés —

BALÁZS: Az biztos nem —

ANNA: Vagy valamilyen tiltakozás.

BALÁZS: Miféle tiltakozás?

ANNA: Nem tudom.

BALÁZS: S miért lenne ez éppen tiltakozás?

ANNA: Azt mondják, hogy a ptidépé nyelven írt tiltakozásokat hamarább letárgyalják.

BALÁZS: S honnan tudja maga mindezt?

ANNA: A péknél hallottam reggel.

BALÁZS: Ha valaki úgy gondolja, hogy tiltakozni fog, akkor — megyek ebédelni! (*Fogja a levelet s a hátsó ajtón át el*)

ANNA (*utána kiált*): Jó étvágyat, igazgató kartárs, ma gulyás van ebédre.

Vége a hetedik képnek

NYOLCADIK KÉP

Ptidépé tanintézet. Minden úgy van, ahogy volt, azzal a különbséggel, hogy Perina most egyetlen hivatalnoknak — Kalóznak ad elő. A többi szék üres.

PERINA: S most — a tájékozódás kedvéért — felsorolok néhányat a leggyakrabban előforduló ptidépé indulatszók közül. Tehát: a mi „óh” szónk ptidépéül zukyбай, a „juj”-t úgy mondják, hogy bykyp, az „ejhá”-t hayf dy doretob, az „ójaj”-t boly-pak juz, az „oj” csodálkozó szócska ptidépéül zyk, a „jé” indulatszót úgy mondják, hogy zuk, a mi „ojjé” indulatszónk azonban nem zykzuk, mint ahogy azt néhány tanulóm helytelenül hiszi, hanem zykzum —
(*A hátsó ajtón belép Gross, kezében tűzoltókészülék. Átmegy a termen s az oldalsó ajtón át eltávozik*)

— a „bárcsak”-ot úgy mondják, hogy varylaguf yb de solas, vagy néha úgy, hogy borybaf, — ez az utóbbi súlyosabb, a lövést, vagy ütést szimbolizáló „puff” ptidépéül hetegyx ujhoby, de a „puff neki” kifejezésben maluz rog. A „jaj” úgy hangzik, hogy hatum.

KALÓZ *(jelentkezik)*: Kérem szépen —

PERINA: Mi az?

KALÓZ *(feláll)*: Megmondhatná nekünk, hogy mondják ptidépéül a „hopp”-ot?

PERINA: Mykl.

KALÓZ *(leül)*: Köszönöm.

PERINA: A „pszt”-et úgy mondják, hogy cetudap, a „hm”-ot vamył, a költői „óh” ptidépéül hrulugyp. A „hú”-t többnyire úgy fordítják, hogy lymr, bár én inkább a mryb uputr kifejezést részesíteném előnyben.

(A hátsó ajtón belép Balázs, levelét kezében tartja, gyorsan átmegy a termen, s az oldalsó ajtón át távozik)

Az igen fontos „hurrá” szó a ptidépében úgy hangzik, hogy frnygke jefr dabyx altep dy savarub goz terexes. S most próbáljuk ki emlékezetünket! „Bárcsak!” *(Kalóz jelentkezik)*
Kalóz!

KALÓZ *(feláll)*: Varylaguf yb de solas. *(Leül)*

PERINA: Jaj? *(Kalóz jelentkezik)* Kalóz!

KALÓZ *(feláll)*: Hatum. *(Leül)*

PERINA: Pszt? *(Kalóz jelentkezik)* Kalóz!

KALÓZ *(feláll)*: Cetudap. *(Leül)*

PERINA: Puff?

KALÓZ: Ha lövést szimbolizál?

PERINA: Nem, a „puff neki” kifejezésben! *(Kalóz jelentkezik)* Kalóz!

KALÓZ *(feláll)*: Maluz rog.

PERINA *(javít a kiejtésén)*: Maluz —

KALÓZ: Maluz —

PERINA: M a l u z —

KALÓZ: M a l u z —

PERINA: Figyeljen jól: m a l u z —

KALÓZ: M a l u z —

PERINA: Rossz a kiejtése. Hogy mondják az „oj”-t?

KALÓZ: Zyk.

PERINA: És a „jé”-t?

KALÓZ: Zuk.

PERINA: És az „ojjé”-t?

KALÓZ: Zykzuk.

PERINA: Rossz! Zykzum!

KALÓZ: Bocsámat, elfelejtettem —

PERINA: János, János — Hopsza!

KALÓZ: Ezt még nem vettük, kérem —

PERINA: Ne mentegetőzzön! Egyszerűen nem tudja! Hurrá!

KALÓZ: Frnygke jefr dabux altep dy savarub gop terexes.

PERINA: Goz terexes!

KALÓZ: Vagyis goz terexes —

PERINA: Iszen fontos szót nem tudni! Nem, nem, Kalóz, így nem leszünk jóban! Annyira bíztam magában és maga... mit csinált velem? Na? Nahát, csalódást okozott nekem! Igen, csalódtam magában. Nem, nem, így ez tovább —, na? na? Nohát nem mehet! Határozottan nem! Így az egész iskola nemsokára — mi lenne, no mi? no? Feleljen!

KALÓZ: Nem tudom —

PERINA: Csak törje a fejét!

KALÓZ: Óvoda?

PERINA: Nem.

KALÓZ: Javítóintézet?

PERINA: Nem.

KALÓZ: Galambház?

PERINA: Természetesen, galambház! Nem, nem, ezek után nem folytathatja tanulmányait! Így csak fékezne engem a tanításban és visszatartaná a többit is. Bocsánat, kérem a tankönyvet! *(Kalóz veszi a táskáját és a hátsó ajtón át szomorúan eltávozik. Perina az üres színpadhoz)* Folytatom a magyarázatot. A halló-t úgy mondják, hogy trevunt a lásd-ot úgy fordítjuk, hogy kavlyz ubahaj kupit, az ahá-t hofro gabortenek mondják, az uf-ot úgy fordítjuk, hogy...

Vége a nyolcadik képnek

K I L E N C E D I K K É P

A fordítóközpont irodája. A terem egy pillanatilag üres, aztán a hátsó ajtón át belép Mária, kezében hagymával telt háló, átmege a színen, s az oldalsó ajtón át eltávozik.

MÁRIA *(a színpal mögöl):* Itt a hagyma, elnöknő kartárs.

ILONA *(a színpal mögöl):* Tegye a szekrényhez! *(Mária az oldalsó ajtón át az üres hálóval a kezében visszatér, leül az asztalhoz és egy pillanatilag dolgozik. Aztán néhányszor körülnéz, a fiókból tükröt vesz elő, maga elé állítja, egy papírból óvatosan új kalapot vesz elő, fejére teszi, s a tükör előtt próbálgatja.)*

GROSS *(a színpal mögöl):* Illik — *(Mária megretten, gyorsan lekapja fejéről a kalapot, a fiókba gyűri, a tükröt elrejt és rémülten körülnéz. A színpal mögöl)* Ne féljen, én vagyok: Gross —

MÁRIA *(megkönnyebbül, aztán):* Hol van?

GROSS *(a színpal mögöl):* Megfigyelő vagyok —

MÁRIA: Maga? Nem!

GROSS *(a színpal mögöl):* Igen. Balázs meggondolta, visszavonta a felmondást, és ide tett, egyelőre vizsgaidőre...

MÁRIA: Maga? Megfigyelő?

GROSS *(a színpal mögöl):* Csakugyan! És mi több, az adott körülmények között a számomra még ez a legjobb megoldás! Csak megszokjam ezt a szűk helyet —

MÁRIA: No látja — és én új állást kerestem magának!

- GROSS (a színpal mögül): Valóban? S melyet?
- MÁRIA: A színháznál.
- GROSS (a színpal mögül): De hisz én nem tudok játszani!
- MÁRIA: Valami kisebb feladatra maga is alkalmas lenne. Hisz mindig akad valamilyen szolgáló-, küldönc- vagy munkásszerep! És a legrosszabb esetben sügáthatna.
- GROSS (a színpal mögül): Azt aligha! Van valami közelebbi kapcsolata is a színházzal?
- MÁRIA: A bátyám a színháznál dolgozik.
- GROSS (a színpal mögül): Maga jó lélek — (Szünet. A színpal mögül) Mária —
- MÁRIA: Tessék.
- GROSS (a színpal mögül): Ez különös. Állandóan magát kell nézmem.
- MÁRIA: Megfigyelő kartárs — (Az oldalsó ajtón Ilona kukkant b.)
- ILONA: Azt mondják, szemben citromot lehet kapni, hozzon egy kilót. (Mária a fiókból hálót vesz elő, s a hátsó ajtón át elrohan. Ilona eltűnik. Rövid szünet, majd a hátsó ajtón át határozott léptekkel Balázs jön be, levelét kezében tartja. Körülnéz, aztán átkutatja zsebeit, de cigarettát nem talál. A titkos rés felé fordul)
- BALÁZS: Itt van?
- GROSS (a színpal mögül): Természetesen, igazgató kartárs!
- BALÁZS: S hogy megy a munka?
- GROSS (a színpal mögül): Köszönöm, jól.
- BALÁZS: Sok az idegen, ugye?
- GROSS (a színpal mögül): Csak három látogató az ötösön.
- BALÁZS: Egyedül vannak a teremben?
- GROSS (a színpal mögül): Egy közülük egy pillanatig egyedül volt.
- BALÁZS: S hogyan viselkedett?
- GROSS (a színpal mögül): Tisztességesen.
- BALÁZS: Jól van. Azt hiszem, hogy beválik. És amúgy? (Szünet)
- GROSS (a színpal mögül): Mit ért kérem, az alatt, hogy — amúgy?
- BALÁZS: Mit beszélnek egymás közt hivatalnokaink például a ptidépéről? (Szünet)
- GROSS (a színpal mögül): Ne haragudjon igazgató kartárs, de én — hogy is mondjam — én — én — nem azért vagyok itt, — ugye érti?
- BALÁZS: Értem, a régi előítéletek rabja. De meg kell értenie, hogy a jó ügy szolgálatáról van szó. Sőt mi több, bizonyos értelemben ez az ön erkölcsi kötelessége! (Az oldalt nyíló ajtón át belép Masát, s gyors léptekkel a hátsó ajtó felé tart. Masáthoz) Egy pillanatra! (Masát megáll. A titkos rés felé) Tehát világos?
- GROSS (a színpal mögül): Világos, igazgató kartárs.
- BALÁZS (Masáthoz): No, mi van? Hogy folyik a fordítás?
- MASÁT: Nagyon jól.
- BALÁZS: Hány szöveget fordítottál már le?
- MASÁT: Ptidépé nyelvre, vagy ptidépé nyelvből?
- BALÁZS: Mondjuk ptidépé nyelvre.
- MASÁT: Egyet. Most dolgozom a másodikon.
- BALÁZS: Ilyen keveset?

- MASÁT: Ez nem kevés. *(Az oldalsó ajtón át belép Kunc és gyorsan a hátsó ajtó felé tart)*
- BALÁZS *(Kunchoz)*: Egy pillanatra! *(Kunc megáll, Masáthoz)* Olyan lassan lehet vele haladni?
- MASÁT: A ptidépében minden kifejezésnek több variánsa van, s épp ezért a fordított szöveg szerzőjével minden szót külön meg kell beszélni, hogy tudjuk, hogyan gondolta, s milyen ptidépé variánst használjunk. Ugye, doktor?
- KUNC: A szövegek szerzői nemegyszer saját maguk se tudják eldönteni, hogy miről is van szó; anyanyelvük ugyanis nem ismer ilyen pontosságot.
- MASÁT: Némely szó jelentésbeli árnyalatai a ptidépében annyira finomak, hogy hivatalnokaink egész sora egyáltalán nem képes őket felfogni.
- BALÁZS: Miért nem veszel hát magad mellé segítséget?
- MASÁT: De hisz te is tudod, hogyan állunk káderek dolgában! No, szólj hozzá, doktor!
- KUNC: Eddig a ptidépé nyelvet még senki sem tanulta meg tökéletesen. Egyedül Pekárek, de ő aztán átment a Gőzhajózási Vállalathoz.
- BALÁZS: Meg kell gyorsítani a fordítást! Azt hiszem nem dől össze a világ, ha időnként egy-egy szó nem lesz pontos. *(A hátsó ajtón benéz Kubs, Balázs nem látja, Kubs kérdően Masátra néz, ez int, hogy mindjárt megy)*
- MASÁT: Bocsánat, igazgató kartárs, de egy megbeszélésre kell men-
nem —
- BALÁZS: No, szaladj — *(Masát a hátsó ajtón el, Kunc vele akar menni)*
Várj csak egy kicsit, doktor. Mondd, szakszempontból hogyan válik be a ptidépé?
- KUNC: Nehéz róla beszélni, a statisztikámhoz eddig még nem rendelkezem semmiféle forrással, s így még semmilyen véleményt nem formálhatok róla. *(Az oldalsó ajtón benyit Ilona, gyorsan a hátsó ajtó felé tart)*
- BALÁZS *(Ilonához)*: Egy pillanat! *(Ilona megáll, Kunchoz)* S milyenek a tapasztalatok más hivatalokban?
- KUNC: Egészen jók. Kivéve azt a tényt, hogy ahol a ptidépé használata általános lett, ott a ptidépé gépiesen átvette a természetes nyelv néhány sajátosságát, az emocionális árnyalatokat, a pontatlanságot, és a többértelműséget. Ugye, Ilka?
- ILONA: Igen. Sőt, mi több, a srácoktól azt hallottam, hogy minél többet használják a ptidépét ezek a sajátosságok annál jobban beszennyezik?
- BALÁZS: Emocionális árnyalatok? Azt mondják? Hisz ezzel a ptidépé a legsajátosabb értelmét veszíti el!
- KUNC: Így is lehet mondani. *(A hátsó ajtón benéz Kubs, int Kuncnak, s az mutatja neki, hogy mindjárt megy)*
- BALÁZS: S mit lehet ez ellen tenni?
- KUNC: Egészeben véve semmit. Ne haragudj, igazgató kartárs, de — elmehetek? Egy bizonyos tárgyalásra kéne mennem —
- BALÁZS: No, szaladj — *(Kunc a hátsó ajtón át elrohan, Ilona vele akar menni)* Ilka, várj egy kicsit!

ILONA: Mi az?

BALÁZS: Figyelj ide, mi ketten mindig tudtunk egymással úgy beszélni, mint férfi a férfivel. Mondd meg nyíltan, de igazán nyíltan, nem gondolod, hogy e körül a ptidépé körül nem megy minden úgy, ahogy kéne — őszintén szólva, úsznak a dolgok?

ILONA: De igen, Janikám!

BALÁZS: Köszönöm! *(A hátsó ajtón át belép Kubs)*

ILONA: Elmehettek?

BALÁZS: Szaladj, kislány — *(Ilona a hátsó ajtón elsiet. Balázs gondolataiba mélyedve járkal a teremben, aztán leül, s ismét a rejtett rés felé fordul)* Gross kartárs —

GROSS *(a színpal mögül)*: Tessék, igazgató kartárs?

BALÁZS: Remélem, hogy azt a tegnapit nem vette komolyan, az csak amolyan színház volt. Tegezni foglak, jó?

GROSS *(a színpal mögül)*: Természetesen, igazgató kartárs, örülni fogok!

BALÁZS: S egyáltalán — mássz ki onnan, ember! Csak nem fogsz ilyen munkát végezni! Te! Nem értem, mért ne maradhatnál meg továbbra is helyettesi funkciódban.

GROSS *(a színpal mögül)*: Mindezek után?

BALÁZS: Valamit kockáztatnunk is kell! Én téged egyszerűen nem hagylak! Most bizonyos nehézségekkel küzdünk — a ptidépé körül nem megy minden úgy, ahogy kéne —

GROSS *(a színpal mögül)*: Hallottam —

BALÁZS: S ebben a helyzetben egyszerűen szükségem van rád! *(A rejtett lyukból négykézláb, farral kicsúszik Gross)* Foglald helyet! *(Gross leül)* Hol a lelkesedés, amely akkor fűtött bennünket, mikor a ptidépével még csak ismerkedtünk? Tudod, én úgy mentem a ptidépé után, mint a birka. Nem aludtam, — kinlódtam, — szerveztem, — csak vizet ittam, fermetrazinon éltem, — ha az ügyről volt szó, nem ismertem apámat se, — de hisz biztosan emlékszel ezekre a dolgokra —

GROSS: Emlékszem.

BALÁZS: A legszebb szakasza volt életemnek! És látod, — ez a vége! De mi nem ezt akartuk!

GROSS: Majd megint minden rendbe jön.

BALÁZS: Hallgass ide, Jóskám, együtt újból elrendezünk mindent! Neked nagy tapasztalataid vannak még a régi időkből, tudod, hogy csinálták akkor, mikor még minden jól ment, — én pedig tudom, hogy hogyan kéne csinálni mindent, hogy jól menjen, — s ha mi ketten egyezsége lépünk, akkor lehetetlen, hogy ne sikerüljön a dolog. Van este időd?

GROSS: Van —

BALÁZS: Találkozunk valahol, nyugodtan, sör mellett mindent jól meghányunk-vetünk. Olyan kis fárplánt készítünk magunknak, hogy tudjuk, hányadán állunk. Kíre másra támaszkodhatnék itt, ha nem rád?

GROSS: De én —

- BALÁZS: S most hívd Gyunkát, másszon vissza szépen a megfigyelő állásba. Ő már ott bevált, s meg kell értenie, hogy a magasabb funkciókba most elsősorban szakemberekre van szükség. *(Gross a hátsó ajtón át eltávozik, hosszabb szünet. Balázs átkutatja zsebeit, de cigarettát nem talál. Órájára néz. A hátsó ajtón át belép Masát, kezében irattartókat tart, és az oldalsó ajtó felé igyekszik)* Zoltánkám! *(Masát megáll)* Még nem mondtad el, hogy hogyan állsz a ptidépé fordításokkal.
- MASÁT: Ptidépéből még nem fordítottam le semmit. *(A hátsó ajtón át belép Kunc, kezében irattartókat tart, s az oldalsó ajtó felé igyekszik)*
- BALÁZS: Doktor! *(Kunc megáll. Masáthoz)* Hogyhogy?
- MASÁT: Dég senki sem hozott engedélyt Kunctól.
- BALÁZS: Doktor, miért nem engedélyezi senkinek a fordítást?
- KUNC: Nem állíthatom ki az engedélyt a személyi s nyilvántartási iratok nélkül. *(A hátsó ajtón át belép Ilona, irattartókat tart a kezében és az oldalsó ajtó felé igyekszik)*
- BALÁZS: Ilka! *(Ilona megáll. Kunchoz)* És még senki se szerezte be azokat az iratokat Ilkától?
- KUNC: Senki —
- BALÁZS: Ilka, miért nem akard senkinek kiadni azokat az átkozott nyilvántartási iratokat?
- ILONA: Csak akkor adhatom ki őket, ha előbb megtudom, hogy véletlenül nem állnak-e ellentétben értesítéseink záradékaival, s mivel az értesítések ptidépé nyelven vannak írva, én pedig, amint tudod, nem fordíthatok a ptidépé nyelvből — e záradékok tartalmát nem ismerhetem. Az a lány még most sem hozta a citromomat?
- BALÁZS: Miért nem fordít hát Masát?
- MASÁT: Csak Kunc engedélyével fordíthatok.
- BALÁZS: Akkor Kunc köteles kiadni az engedélyt.
- KUNC: Nem adhatom ki, ha senki sem hoz Ilonától megfelelő iratokat.
- BALÁZS: Hallod, Ilka? Mégiscsak ki kell adnod azokat az iratokat.
- ILONA: De hisz nem fordíthatok!
- BALÁZS: Miért nem fordít hát Masát?
- MASÁT: Csak Kunc engedélyével fordítok.
- BALÁZS: Akkor Kunc köteles kiadni az engedélyt.
- KUNC: Nem adhatom ki, ha senki sem hoz Ilonától megfelelő iratokat.
- BALÁZS: Hallod, Ilka? Mégiscsak ki kell adnod azokat az iratokat.
- ILONA: De hisz én nem fordíthatok.
- BALÁZS: Miért nem fordít hát Masát?
- MASÁT: Csak Kunc engedélyével fordíthatok.
- BALÁZS: Akkor Kunc köteles kiadni az engedélyt.
- KUNC: Nem adhatok ki, ha senki sem hoz Ilonától iratokat.
- BALÁZS: Hallod Ilka? Mégiscsak ki kell adnod azokat az iratokat.
- ILONA: De hisz én nem fordíthatok.
- BALÁZS: Érdekelne, ki találta ki ezt a bűvös kört?

MASÁT

KUNC (kórusban): Te, igazgató kartárs!

ILONA

BALÁZS: No és? Akkor a helyzet egészen más volt, ennek akkor mélységes értelme volt. De ma már túlhaladtuk, s éppen ezért a ptidépé szövegek fordítását szabályozó eddig kiadott irányelveket azonnali hatállyal a következő egyszerűsítésekkel módosítom: Először: Ilona kiállíthatja a személyi és nyilvántartási iratokat anélkül, hogy ismerné értesítéseink tartalmát. Másodszor: Kunc a fordítást engedélyezheti a személyi és nyilvántartási iratok nélkül is. Harmadszor: Masátnak a fordításhoz nem kell engedélyt kérnie Kunctól. Világos? Hogy ilyen üntézkedéseket tehetünk, ez utunk helyességének további beszédes bizonyítéka! (Balázs Masátnak nyújtja levelét) Most pedig fordítsd le nekem ezt!

MASÁT (olvas): Tiltakozás. Mi, a számvevő iroda alulírott dolgozói határozottan tiltakozunk irodánk pincébe helyezése ellen, s közöljük Önnel, hogy ilyen körülmények között tovább nem dolgozhatunk —

BALÁZS (félbeszakítja): Elég! Folytathatják a munkát — (Balázs a hátsó ajtón át eltávozik. Masát, Kunc és Ilona egy pillanatig csendben vannak, aztán nyílik a hátsó ajtó, s megjelenik Kubs. Int nekik, hogy menjenek utána. A hátsó ajtón át valamennyien gyorsan eltávoznak. Szünet. A hátsó ajtón át Gross s Gyurka lépnek be. Gyurka homlokát ráncolja, mérgesen belerúg a fogasba, aztán az asztalba, kiköp, letérdel, és bemászik a rejtett megfigyelőlyukba. Amikor már bent van, ingerülten kidobja a tűzoltókészüléket. Gross felveszi, és a hátsó ajtó felé tart vele, amelyen át azonban ebben a pillanatban belép Mária, kezében citrommal telt háló. Amikor észreveszi Grosst, meglepetten megáll)

MÁRIA: Tudja, mi lenne ebből, ha most magát valaki itt meglátná?

GROSS: Már nem vagyok megfigyelő.

MÁRIA: Hogyhogy?

GROSS: Balázs megint igazgatóhelyettest csinált belőlem.

MÁRIA: Gratulálok!

GROSS: Ugyan kérem — mihez? Nekem jobb lenne, ha továbbra is megfigyelő lehetnék.

MÁRIA: Értem — nemigen várnak rá kellemes feladatok.

GROSS: Ne beszéljünk róla. Érezze itt jól magát — és egyszer majd jöjjön, látogasson meg! (Gross lassan ismét a hátsó ajtó felé tart)

MÁRIA: Helyettes kartárs —

GROSS (megáll): Tessék! —

MÁRIA: Le van már fordítva — az a tegnapi levél?

GROSS: Az az értesítés? Nincs. S az érvényben lévő rendeletek szerint nem is fordíthatja le senki. De talán jobb is így.

MÁRIA: Úgy gondolja, valami kellemetlen ügy?

GROSS: Megtanultam, hogy mindig a legrosszabbat kell várni.

MÁRIA: A leltározásnál jöttek rá valamire?

GROSS: Nem. A pecsétnyomó ugyan pont nálam volt, igaz, de csak azért, mert a munkám úgy kívánta, s nem a gyerekek miatt, ahogy azt most a szememre hányják. Ottóka talán mindössze kétszer játszott vele!

MÁRIA: Ha tiszta a lelkiismerete, nincs mitől félnie! Ártatlansága kiderül, de meg kell érte küzdenie! Én hiszek benne, hogy ha nem hátrálunk meg, az igazság előbb-utóbb felszínre kerül! *(Gross Máriához lép, szomorúan rámosolyog, és megsimogatja az arcát)*

GROSS: Kedves gyermekem, mit tud maga a világról! S mégis: maradjon meg mindig ilyennek! Tudja, az embernek az életben erősnek kell lennie! Én, sajnos, sohasem voltam nagyon erős, én inkább olyan intellektuális típus vagyok, határozatlan, tele mindig kételyekkel és elnézéssel, inkább álmodozó vagyok, mintsem a tettek embere — és ez mindig a vesztem. *(Szünet)* De ha úgy vesszük, látom, hogy az életben sok mindent magam rontottam el. Általában túl hamar megijedtem a fenyegetésektől, túl gyorsan engedtem, s nagyon bíztam az emberekben. *(Szünet)* Ha még valaha hatással lehetek majd a dolgokra, megpróbálok mindent másképp csinálni. Kevesebb nagylelkű szó, de annál több reális tett: tárgyilagosság, hideg fej, tántoríthatatlan büszkeség, szigorúság és kritikai mérték — elsősorban saját magammal szemben —, ezek azok a tulajdonságok, amelyek mindig is hiányoztak belőlem. *(Szünet)* Ezt talán részben az okozta, hogy egy furcsa, elveszett nemzedékhez tartozom — elapróztuk magunkat, életünk legszebb éveit olyan apró, csip-csup dolgoknak szenteltük, amik nem érdemelték meg, és olyan sokáig beszéltünk a mi nagy küldetésünkről, hogy végül is elfeledtünk valóban nagyot cselekedni. Nos, egyszerűen — melléfogtunk! De én hiszem — legalábbis, ami engem illet —, hogy sikerül majd mindezt reálisan és minden hiszténikus önsajnálgatás nélkül beismernem, hogy képes leszek ezekből a megrázkódtatásokból is felelősséget, a történetek után pontot tenni, és mindent egészen előlről kezdeni, és egészen másként!

MÁRIA *(meghatottan)*: Itt van az értesítése?

GROSS: Csak nem akarja —

MÁRIA: Felnőtt vagyok, s tudom, mit csinálok. Adja ide! *(Gross előveszi az értesítést, odanyújtja Máriának, aki izgatottan olvassa)*: Tisztelt igazgató kartárs! Az üzembrészlégében végzett utolsó leltár során bebizonyosodott, hogy a bankszámla pecsétnyomó illetéktelen célokra való rendszeres eltulajdonításának gyanúja az ön esetében teljesen tárgytalan. Ezzel szemben szükséges kiemelni a tény pozitív eredményeit, amelyek világosan bizonyítják, hogy a gondjaira bízott hivatali lelküismeretesen és felelősségteljesen vezet, és teljes bizalmat érdemel. Ezt bizonyítja a ptidépé kérdésében kezdetől fogva képviselt teljesen nyílt álláspontja is. A mi nézetünk ezt a kezdeményezést illetően mindig is teljesen elutasító volt, mert mélyen káros kísérletnek, a hivatali érint-

kezés zavaros, nem reális és nem humanista alapokra való helyezésének tartjuk. Azt javasoljuk, hogy a lehető leghatározottabban és leggyorsabban akadályozzon meg hivatalában minden a ptidépé bevezetésére irányuló esetleges kísérletet s hogy kemény kézzel számoljon le mindenkivel, aki a ptidépét saját érdekében s a következményekre való tekintet nélkül terjesztette. További munkájához sok sikert kívánunk, s maradunk kartársi üdvözlettel — olvashatatlan aláírás.

GROSS *(egy kis idő múlva, komolyan)*: Köszönöm, Mária. Végre alkalmam lesz bebizonyítani, hogy több állampolgári becsület van bennem, mint amennyit életemben bármikor is érvényre juttathattam. Fogadom magának, hogy most már semmitől sem hátrálok meg, akkor sem, ha ezzel életemet kéne kookára tennem. *(Gross felkapja a tűzoltókészüléket, és energikus lépésekkel a hátsó ajtó felé tart)*

MÁRIA *(elragadtatva)*: Tetszel nekem —

GROSS: Rokonszenvedet még csak ezután fogom kiérdemelni! Szévasz! *(Gross a hátsó ajtón át eltávozik. Szünet)*

GYURKA *(a szízfal mögöl)*: Butaságot csináltál, Mária!

MÁRIA *(megrettenve)*: Maga itt van?

GYURKA *(a szízfal mögöl)*: Nemrég tértem vissza a helyemre. De nem sajnálom. Biztosan tudod, miért!

ILONA *(a szízfal mögöl)*: Mi van azzal a citrommal?

MÁRIA *(halkan)*: Tudom —

Vége a kilencedik képnek

TIZEDIK KÉP

Az igazgató hivatala. Balázs az asztalnál ül, és eredménytelenül kutat zsebeiben, cigarettát nem talál. Anna fésülködik. A hátsó ajtón át, oltókészülékkel a kezében, energikus léptekkel Gross érkezik.

GROSS: Azért jöttem, hogy közöljem önnel: az ön ideje lejárt. Épp az előbb fordították le a régebben kapott értesítést, amelyből kitűnik, hogy a pecsétnyomó dolgában ártatlan vagyok, és az is, hogy ennek a hivatalnak egyedüli és jogos igazgatója én vagyok. Továbbá ebben az értesítésben felszólítanak, hogy azonnal és a leghatározottabban végezzek a ptidépével —

BALÁZS: Annácska —

ANNA: Kérem, igazgató kartárs!

BALÁZS: Nem megy répát venni?

ANNA: Mehetnék?

BALÁZS: Fusson, és hozzon cigarettát is. *(Anna a hátsó ajtón át távozik)* Engedelmet, mit is mondtál?

GROSS: S ezenkívül felszólítottak arra is, hogy azonnal végezzek a ptidépével, és szigorúan számoljak le mindazokkal, akik a saját érdekeiket tartva szem előtt a bevezetésén fáradoztak. Más szóval: a történelem nekem adott igazat és én — élve

hatalmammal, amely most újból megillet — *(az oldalsó ajtón benéz Kubs)*

BALÁZS: Mindjárt, Kubs, jó? *(Kubs becsukja az ajtót)* Hogy is mondtad?

GROSS: Más szóval: a történelem nekem adott igazat és én élve — hatalmammal, amely most újból megillet — levonom a történetekből a szükséges következtetéseket. A mód, ahogy ezt a hivatal hatalmába kerítette és a ptidépét rákényszerítette, megtorlást kíván. Humanista vagyok, s az én koncepcióm — *(A hátsó ajtón át visszatér Anna, kezében dióval telt zacskó és cigaretta. A cigarettát Balázsnak adja, a zacskót táskájába teszi. Leül, s folytatja a fészülködést)*

BALÁZS: Kösz, Annácska! *(Balázs élvezettel rágyújt)* Mit mondtál?

GROSS: Humanista vagyok, s az én koncepcióm a hivatal vezetését illetően abból az eszméből táplálkozok, hogy minden hivatalnok ember, és kell hogy mind emberebb legyen. Éppen ezért harcolnom kell mindenki ellen, aki ezt az eszmét le akarná köpni. Az ész és az erkölcs győzelméért folytatott harc — *(Az oldalsó ajtón benéz Kubs)*

BALÁZS: Egy pillanat, Kubs, egy pillanat! *(Kubs megint behúzza az ajtót)* Hogy mondtad?

GROSS: Az ész és az erkölcs győzelméért a vereséget is kockáztatom, és folytatom a harcot. Harcot indítok minden ellen, amit ön itt elkövetett, s a harcot végigharcolom. Úgy látom, ilyen körülmények között tarthatatlan, hogy továbbra is hivatalunkban maradjon. Legyen szíves, pakoljon ki az asztalomból!

BALÁZS *(cigarettával kínálja Grosst)*: Nem kérsz?

GROSS: Azt mondtam, legyen szíves pakoljon ki az asztalomból!

BALÁZS: Vegyél! Kitűnő cigaretta!

GROSS: Pakoljon ki az asztalomból!

BALÁZS: Majd ebéd után. Jó?

GROSS: Örülök, hogy nem tanúsít felesleges ellenállást. Megfelel ebéd után is.

BALÁZS: Nem tudom, miért ellenkeznek!

GROSS: Ön egyetért velem?

BALÁZS: Természetesen. *(Gross meglepetten a földre állítja a tűzoltókészüléket)*

GROSS: Hogyhogy?

BALÁZS: Kinyílt a szemem.

GROSS: Valóban?

BALÁZS: Igen. Rájöttem, hogy ptidépé értelmetlenség. Hittem benne, harcoltam a győzelméért, de tévedés volt az egész. Szubjektíve jól gondoltam, de objektíve az igyekezetem negatív szerepet játszott, és ezért akarva, nem akarva, viselnem kell tettem súlyos következményeit. *(Az oldalsó ajtón benéz Kubs)* Még egy pillanat, Kubs! *(Kubs ismét behúzza az ajtót)*

GROSS: S ezt őszintén mondja? A nyugalma zavarba ejt.

BALÁZS: Nyugalmam abból következik, hogy te itt szigorú, de igazságos szavaiddal megfogalmaztad azokat a dolgokat, amiket én már régóta és tragikusan érzek, s éppen ezért a megkönnyebbülés jó érzésével tölt el, hogy nem kell már tovább

folytatnom a művet, amelyben nem hiszek, és helyrehozzuk végre az általam elkövetett hibákat. Sok sikert kívánok a ptidépé káros következményeinek felszámolásához, és erősen hiszem, hogy munkád legalább annyira sikeres lesz, mint amennyire az enyém sikertelen volt. Amennyire szerény erőmtől telik, segíteni fogok neked. *(Cigarettaival kínálja Grosst)*

GROSS: Köszönöm. Úgy látom, magába szállt —

BALÁZS: Igen.

GROSS: Lehet, hogy csakugyan őszintén tévedtél —

BALÁZS: Határozottan.

GROSS: S azt hogy gondolta — hogy segíteni fog —

BALÁZS: Csakugyan nem kell cigaretta?

GROSS: Nem ízlék. Hogy gondolta, hogy segíteni fog?

BALÁZS: De valóban elsőrendű!

GROSS: Elhiszem. Hogy gondolta, hogy segíteni fog?

BALÁZS: Ha nem veszel, megsértődöm! Nos, hát az igazgatóhelyettesi tisztségben.

GROSS: Úgy hiszem, félreértés van a dologban — azt mondtam, hogy ön távozik ebből a hivatalból —

BALÁZS: Csak nem tennél ilyet?

GROSS: Sajnálom, de úgy döntöttem, hogy ezúttal hajthatatlan leszek. Nem akarok ismét beleesni a régi hibáimba.

BALÁZS: Ne haragudj! Én szintén meghagytalak a helyettesi funkciódban!

GROSS: Az más, nekem valójában igazgatónak kellett volna itt lennem, az igazság az én oldalamon állt!

BALÁZS: Most már én is tudom!

GROSS: Nekem ez kezdettől fogva világos volt!

BALÁZS: Könnyű valamit a kezdetétől fogva ellenezni! Sokkal nehezebb kiállni valami mellett, kockáztatva, hogy beverik a fejed!

GROSS: Ez a tényeken mit sem változtat. Ön a főbűnös, ezért a fő büntetést is önnek kell viselnie! Egyszerűen pakolja össze a kacsatjait, távozzon, és kész.

BALÁZS: És ha nem megyek el?

GROSS: Elmegy!

BALÁZS: De hübele vagy, no! *(Papírt vesz elő, és odamutatja Grossnak)* Ismered még ezt a papírt? Ez a ptidépé bevezetésére kiadott utólagos utasítás. Ha nem tévedek, ez itt a te aláírásod és nem az enyém! Vagy talán nem te voltál abban az időben az igazgató? Ki hát a főbűnös? *(Az oldalsó ajtón benéz Kubs)* Mindjárt megleszünk, Kubs, mindjárt! *(Kubs ismét behúzza az ajtót)* Ehhez mit szólsz?

GROSS: Az az egyetlen aláírás nevetséges semmisség ahhoz képest, amit ön tett ebben az ügyben!

BALÁZS: A történelemben, sajnos, csak az ilyen aláírások léteznek.

GROSS: Arról nem is szólva, hogy azt az aláírást egyszerűen ki-kényszerítette tőlem!

BALÁZS: Én? Nem emlékszem —

GROSS: No, hát azzal a füzethitelesítési csapdával!

BALÁZS: Erről én a te helyedben inkább nem beszélnék!

GROSS: S miért nem?

BALÁZS: Mi az, hát nem érted? Ha nincs az az eset a füzettel, most azt állíthatnád, hogy a ptidépét őszinte meggyőződésből írtad alá — ami ugyan nem mentene fel téged semmi alól, de a tetted legalább humánus színt kapna. Ha azonban a füzetre hivatkozol, ezzel mintegy beismered, hogy a ptidépét hitványságból, gyávaságból vezetted be. Hogy elkerüld a füzetért járó büntetést — nem haboztál az egész hivatalt romlásba dönteni. S ellenkezőleg, ha a ptidépé-aláírás nem létezne, most úgy tehetnél, mintha a füzet-ügy idején még nem sejtetted volna tetted jogtalanságát. A ptidépé aláírásával azonban mintegy beismerted, hogy tudtál tetted büntethetőségéről, és féltél a következményeitől. Amint látod, olyan eredetien kapcsolódnak egymáshoz vétkeid, hogy az egyik felhatványozza a másikat, s ha a ptidépé miatti bűnöd mellé még önként beismernéd a füzetért való bűnösségedet is, akkor pláne nem lenne kétséges, hogy ki az igazi bűnös mindabban, ami történt. No, megegyezünk?

GROSS: Akkor mindketten távozzunk!

BALÁZS: Ami engem illet, nem tudom, miért távoznék. *(Szünet)*

GROSS *(halkan)*: S ön valóban becsületesen segítene nekem mindenben?

BALÁZS: Örülök, hogy beszélgetésünk végre tárgyilagos mederbe terelődik. Természetesen segítenék. Vegyél — *(Balázs Grosst cigarettával kínálja, Gross elfogadja, Balázs tüzet ad neki)*

GROSS: Önnek gazdagok a tapasztalatai — tud vakon lelkesedni és tud birka módjára küzdeni — a ptidépé ellen is birka módjára küzdene?

BALÁZS: Én másként nem tudok dolgozni! *(Az oldalsó ajtón át benéz Kubs)* Mindjárt megleszünk Kubs, mindjárt — *(Kubs ismét behúzza az ajtót)*

GROSS *(bizonytalanul)*: De valakit azért meg kéne büntetni — tudja, milyenek az emberek —

BALÁZS: Azt csak bízd rám! *(Az oldalsó ajtó felé kiált)* Kubs, készek vagyunk! *(Oldalt belép Kubs, mögötte Masát, Kunc és Ilona jönnek, mind a háromnál irattartó van. Szavalókórusszerűen sorba állnak, s kinyitják irattartóikat)* Kezdhettek! *(Kubs kezével int, ünnepélyes hangon olvasni kezdik az irattartókba tett szöveget)*

ILONA
KUNC
MASÁT

(olvasnak): Kedves igazgató kartárs! Küldöttségünk, amely

Kubs kartárs vezetésével éléd járul, olyan emberekből áll, akik a legutóbbi időkhöz őszintén hittek a ptidépében, és az első sorokban álltak, amikor a bevezetéséről volt szó. Annál nehezebb most nekünk, hű munkatársaidnak, küldöttségként állni előtted, s óvni a ptidépé további terjedésének lehetőségétől és következményeitől. De éppen azért, mert annyit dolgoztunk érte, érezzük kötelességünknek elsőként figyelmeztetni téged azokra az elmélyülő és megoldhatatlan ellen-

tétekre, amelyekkel a ptidépé bevezetése összefügg. *(Balázs int nekik, hogy abba hagyhatják)*

BALÁZS: Drága barátaim! Jól tudom, lehet, hogy jobban, mint ti magatok, milyen kétségbeejtő helyzetbe juttatott minket a ptidépé, s biztosítlak benneteket, hogy nem egy álmatlan éjszakát okozott már nekem is a dolog. Mint e hivatal volt igazgatója, a mulasztás nagy részét magamra vállalom. Jól gondoltuk, de rosszul csináltuk a dolgot. Egyszóval tévedtünk, s most becsületesen és minden sértődöttség nélkül viselnünk kell tetteink következményét, s megkettőzött energiával kell harcolnunk mindannak a helyreállításáért, amit elrontottunk. Felső utasítások értelmében az első lépéseket már meg is tettem. Ezek az utasítások azt a helyzetet akarják bátor kézzel megoldani, amelyre most éppen fel akarjátok hívni a figyelmünket. Mindenekelőtt lemondok az igazgatói funkcióról, és átengedem annak, aki erre a leghivatottabb: Gross kartársnak, aki a ptidépé korszakát tisztán, sőt, mi több, néhány tőlünk elszenvedett sérelemmel gazdagodva élte át. Én hálásan fogadom Gross kartárs kezéből a helyettesi funkciót, hogy szorgalmas munkával bebizonyíthassam: kész vagyok az új szellemnek megfelelően dolgozni és jóvá tenni mindazt, amit jószándéktól vezéreltetve ugyan, de elrontottam. S most átadom a szót Gross kartársnak —

GROSS *(zavartan)*: Mit tegyek ehhez hozzá? Nem haragszom magukra, tudom, hogy becsületesen gondolták a dolgot. Ezt bizonyítja ez a bizottság is, amely az ész és az erkölcs nevében érkezett hozzám. Tehát: ami volt — volt, ne is beszéljünk róla. Most az a fontos, milyen lesz a jövő! *(Masát, Kunc és Iлона kérdően Kubsra néznek. Ez int nekik, hogy fordítsanak egy lapot, és olvassák a következő szöveget)*

MASÁT } *(olvassanak)*: Bocsásson meg, igazgató kartárs, de mi nem elégedhetünk meg ilyen kurta magyarázattal. Életünket egy igazgatótalán ügyért folyó harcra tettük fel, és tudni akarjuk, ki a felelős ezért, és kinek volt ebből haszna. Félrevezettek bennünket, és jogunk van tudni, ki tette ezt velünk.

GROSS *(halkan Balázshoz)*: Válaszol rá?

BALÁZS: *(halkan Grosshoz)*: Természetesen. *(Hangosan)* Barátaim! Valamennyien bűnösök vagyunk!

ILONA *(Kubs beintésére)*: Ez frázis!

MASÁT *(Kubs beintésére)*: Ez frázis!

KUNC *(Kubs beintésére)*: Neveket!

BALÁZS: Rendben van, elmondom! Bizonyára valamennyien észrevették, hogy hivatalunkban egy bizonyos idő óta egy titokzatosan hallgató ember jár-keel. Senki sem tudja, mit csinál itt nálunk tulajdonképpen. Én ismerem ezt az embert legjobban, mert én dolgoztam a közvetlen közelében. Olyan dolgokat csináltatott velünk, amelyekkel nem értettünk egyet, s módszerekben kimeríthetetlen volt. Mindenhol jelen volt, s körmönfont módon a feltűnéskerülés meg a társutas leplébe burkolózott. S nem véletlen, hogy a ptidépének ez a szürke eminenciája, aki olyan gondosan ügyelt mindig, hogy a nyíl-

vánosság előtt ne kompromittálja magát, most, — miután az ügy, amit olyan talpnyalóban szolgált, teljesen elveszett, bizottságuk vezetőségébe is befurakodott, visszaélt az önök jóhiszeműségével, s a ptidépé kritikuss szemléletét színlelve minden gyanút elhárított magáról. *(Kubs kétségbeesetten Masátra, Kuncra, Ilonára majd Annára néz, de valamennyien elfordulnak tőle. Sírí csend, Kubs izgatottan átszalad a termen, megáll a hátsó ajtónál és felkiált)*

KUBS: Pusztuljanak a mesterséges nyelvek! Éljen a természetes emberi nyelv! Éljen az ember! *(Kubs a hátsó ajtón át kifut, zavart szünet, tanácstalanság. Egy kis idő múlva valaki kopog a hátsó ajtón, mindenki odafordul. Szünet. A kopogás megismétlődik. Kérdő tekintetek. Harmadszor is kopognak)*

GROSS: Tessék! *(A hátsó ajtón belép Suba)*

BALÁZS: Szervusz, Suba! Gyere közelebb! Ez itt Suba kartárs — *(Suba mindenki felé meghajlik, aztán Kubs helyére ül. Általános megkönnyebbülés, fellélegzés)*

GROSS: Hogy befejezzem: most az a fontos, milyen lesz a jövő. Felhívom valamennyiüket, hogy küzdjenek minden erejükkel a természetes emberi nyelv, szeretett anyanyelvünk gyors és sikeres visszatéréséért.

BALÁZS *(félbeszakítja):* Várj csak, Jóskám! A kartársak már biztosan fáradtak, a többit elmondhatjuk holnap is. Most azt ajánlom, hogy valamennyien menjünk ebédelni. Ki van mellette? *(Masát, Ilona, Kunc, Suba és Anna azonnal felemelik a kezüket)*

MASÁT: Ez aztán az ötlet!

KUNC: Bravó!

ILONA: Gulyást eszünk!

BALÁZS: Gyülekező egy negyedóra múlva a fordítóközpontban! *(Masát, Kunc és Ilona a hátsó ajtón át kitódulnak)* Ez hát megvolna. Nem fázol, Suba? *(Suba nemet int, az asztalhoz megy, kezdi az asztalon fekvő papírokat összeszedni, és zsebre gyűri őket. Balázs a falon függő tűzoltókészülékhez lép, leakasztja, s aztán az oldalsó ajtón át mindketten távoznak)*

GROSS: Úgy tűnik, a dolgok folyása felgyorsult —

ANNA: Igazgató kartárs —

GROSS: Semmi mást nem tehettem — a nyílt ellenkezés végemet jelentette volna. Így legalább, mint igazgató, még sok mindent megmenthetek.

ANNA: Igazgató kartárs —

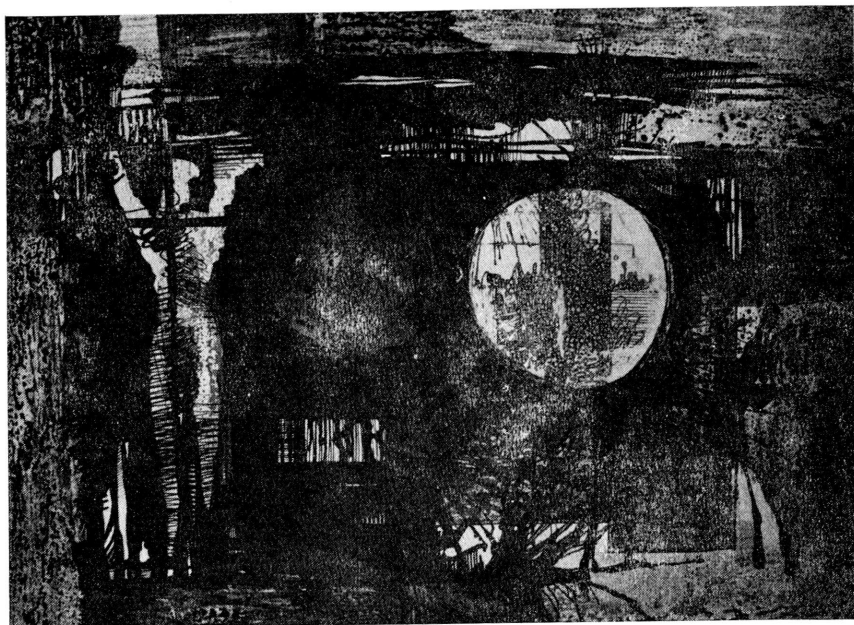
GROSS: S egyébként is — hol van az megírva, hogy Balázsból végül is nem lesz egészen hasznos ember. Ha megfelelő helyre állítom —

ANNA: Igazgató kartárs —

GROSS: Mi az?

ANNA: Elmehetek ebédelni?

GROSS: Fusson! *(Anna gyorsan evőeszközt vesz elő, és a hátsó ajtón át eltávozik. Gross üresen maga elé mered. Az oldalsó ajtón át belép Balázs és Suba, mindkettő evőeszközt tart a kezé-*

LANTOS FERENC

kompozíció I

G. SZIGETI MAGDA

biológia II

ben, s a hátsó ajtó felé tartanak. Gross maga elé) Miért nem lehetek újból kisleány! Egészen másképp kezdeném!

BALÁZS: Lehet, hogy másképp kezdenéd, de a befejezés ugyanaz lenne, így hát teljesen mindegy! *(Balázs és Suba a hátsó ajtón át el. Gross egy pillanatig még a semmibe néz, aztán fogja az oltókészülékét, felakasztja eredeti helyére, a fiókból evőeszközt vesz elő, s a hátsó ajtón át lassan távozik)*

Vége a tizedik képnek

TIZENEGYEDIK KÉP

A ptidépé tanintézet terme. A székeken ott ül a négy tanuló, köztük Kalóz is. Perina előadást tart.

PERINA: A ptidépé alapvető hibája az volt, hogy kritikátlanul túlbecsülte a redundáció jelentőségét. A redundációból komoly kampány lett, napi jelszó, s emellett teljesen elfelejtették, hogy a helytelen szövegmagyarázás lehetőségének veszélyét csökkentő s ezzel a szöveg megbízhatóságát növelő hasznos redundáción kívül létezik káros redundáció is. A szövegeket mechanikusan kibővítették, a maximális redundáció érdekében némely túlbuzgó hivatalnok a már anélkül is hosszú ptidépé szók közé további úgynevezett üres szövegeket helyezett, s ezzel a redundáció százalékaránya annyira megnövekedett, hogy a hivatalos szövegek aránytalanul s teljesen értelmetlenül megnyúltak. *(A hátsó ajtón át belép Balázs és Suba, kezükben evőeszköz. Átmennek a termen, Balázs elismerően megveregeti a magyarázó Perina vállát, aztán az oldalt nyíló ajtón át mindketten eltávoznak)* Hallottam például olyan esetről is, hogy egy egyszerű katonai idézéshez harminckét sűrűn tele írt oldalnyi szövegre volt szükség. Káros jelenséggé kell említenünk a ptidépé idején kialakult stilisztikai konvenciókat is: az az igyekezet, hogy a konvenciókat szülő előbbi állapot s a megteremtendő állapot között a hasonlóság a lehető legkisebb legyen, egyre nagyobb mértékben akadályozta a szöveg folytatását. Bizonyos esetekben a szöveget már csak egyetlen módon lehetett folytatni, s így a szerző elvesztette befolyását saját mondanivalójára — vagy pedig egyáltalán nem lehetett folytatni. *(A hátsó ajtón át belép Gross, kezében evőeszköz, az oldalt nyíló ajtó felé tart, amint azonban meghallja Perina szavait, meghökkenve megáll, s hallgatóni kezd)* Az új szintetikus nyelv, a chorukor alkotó módon okult a ptidépé hibáiból. A szöveg megbízhatatlanságát nem az egymásra hasonlító szók fáradságos kutatásával igyekszik korlátozni, hanem éppen fordítva, hasonlóságuk céltudatos felmutatásával és rendszerbe fogásával: a rokon alakú szavak rokon értelműek is, s az esetleges szöveghiba csak jelentéktelen értelemeltolódást eredményezhet. *(Gross az oldalt nyíló ajtón át kifut)* Ennek számtalan előnye van, többek között az is, hogy a chorukort nagyon könnyen

meg lehet tanulni — nem egy esetben bizonyos fogalomkörből elég egyetlen szót ismerni, hogy aztán saját erőnkéből — minden további tanulás nélkül — eltaláljuk a hasonló jelentésű szóalakok egész sorát.

KALÓZ *(jelentkezik)*: Kérem —

PERINA: Tessék!

KALÓZ *(feláll)*: Mondhatna erre valamilyen példát? *(Leül)*

PERINA: Természetesen. A hétfő a chorukor nyelvben ilopagar, a kedd ilopager, a szerda ilopagur, a csütörtök ilopagir, a péntek ilopageur, a szombat ilopagoor. Mit gondolnak, hogy mondják a vasárnapot? Nos? *(Egyedül Kalóz jelentkezik)*
Nos, Kalóz!?

KALÓZ *(feláll)*: Ilopagor. *(Leül)*

PERINA: Helyes, Kalóz! Egyes! Ugye, hogy nagyon könnyű? *(Kalóz bólint)* Na látják! S emellett a tévedés veszélye teljesen elenyésző, mert ha például a hivatalnoknő összekeveri a kifejezéseket, s az ilopageur helyett a meghívóra ilopagert ír, ezzel a gyűlés tartalma és küldetése még egyáltalán nem változik meg. Legfeljebb az történik, hogy a kartársak péntek helyett már kedden összejönnek, s így a tárgyalandó ügy annál hamarabb elintéződik!

Vége a tizenegyedik képnek

TIZENKETTEDIK KÉP

A fordítóközpont titkársága. Mária szomorúan áll asztala előtt, Balázs és Suba is jelen vannak, mindkettő kezében evőeszköz. Távoli ünnepség hangjait hallani, mint a hatodik képben. Mária felzokog, Balázs ránéz.

BALÁZS: Ne haragudjatok, de az igazgató kartársnak azt fogadtam, hogy úgy fogok dolgozni, mint egy birka. S nem akarok ígéretemhez már az első nap valami kompromisszummal hűtlen lenni. Mi ez itt a szomszédban?

MÁRIA *(zokogva)*: Wassermann kartársnak születésnapja van, s a kartársak az ő egészségére...

BALÁZS: Wassermann Jóskának? Hallod ezt, Suba? Jóskának születésnapja van! *(Balázs és Suba az oldalsó ajtó felé tartanak. Ebben a pillanatban a hátsó ajtón át izgatottan befut Gross, kezében evőeszköz)*

GROSS: Helyettes kartárs —

BALÁZS: Tessék!

GROSS: Mit jelentsen ez?

BALÁZS: Micsoda?

GROSS: Nálunk már megint valami műnyelvet tanítanak!

BALÁZS: A chorukort!

GROSS: De hisz megegyeztünk, hogy a hivatali érintkezésbe újra a rendes anyanyelvünket vezetjük be!

BALÁZS: Nem emlékszem, hogy ilyesmiben megegyeztünk volna —

GROSS: De hisz az én értesítésemben világosan az áll —

- BALÁZS:** Tudomásom szerint ott arról, hogy milyen nyelvet használjunk a jövőben, semmi sincs. Leszámoltunk a ptiidépével, de ez azt nem jelenti, hogy a hivatali érintkezés pontosabbá tételének igényéről is lemondunk. Ilyenféleképpen a vízzel együtt úgyszólván a gyereket is kiöntenénk. Nincs igazam, Suba? (*Suba bólint*)
- GROSS:** Én úgy gondoltam, hogy —
- BALÁZS:** Rosszul gondoltad. Látszik, hogy hosszú ideig elszigetelten éltél, ez rád ütötte a valóságkapcsolat hiányának a pecsétjét. Nem akarok belebeszélni a dolgaiddba, de amikor látom, hogy bizonytalankodsz, és könnyen ellentétbe kerülhetnél a hivatlanok többségének a nézetével, akkor közbe kell lépnem — ne is haragudj érte!
- GROSS:** S nem volna akkor egyszerűbb, ha ön lenne továbbra is az igazgató és én a helyettes?
- BALÁZS:** Ezt a könnyelműséget már egyszer elkövettem, s nem akarom megismételni. Tegyük mindnyájan azt, amihez értünk! Én bizonyos szervező képességgel rendelkezem, amit a helyettesi funkcióban nagyszerűen érvényesíthetek, te pedig könnyebben elviseled az igazgatói tisztséggel járó felelősség súlyát. (*Subához*) Ezek nagyon belemerültek a fecsegésbe! Menjünk oda! (*Balázs és Suba az oldalsó ajtón át távoznak. A mulatozás hangjai felerősödnek, aztán megint elhalkulnak*)
- MÁRIA:** József —
- GROSS:** Mi az?
- MÁRIA:** Te nem mondtad meg nekem, hogy a megfigyelő visszajött —
- GROSS:** No és?
- MÁRIA:** Mindent hallott és látott!
- GROSS:** Mi az, hogy mindent?
- MÁRIA:** Hogy lefordítottam az értesítésedet —
- GROSS:** No és?
- MÁRIA:** Beköpte, s nekem azonnal felmondtak, mert hogy fontos ptiidépé szöveget fordítottam le, végzettség nélkül.
- GROSS:** De hisz a ptiidépét eltörölték —
- MÁRIA:** Balázs kartárs azt mondta, hogy ennek ahhoz a dologhoz semmi köze, a tilalom tilalom, és hol a biztosíték rá, hogy nem fordítanék-e majd a chorukor nyelvből is illetéktelenül ugyanis állítólag azt ígérte neked, hogy úgy fog dolgozni, mint egy birka, és nem akar az ígéretéhez valamilyen kompromisszummal már az első nap hűtlen lenni.
- GROSS:** S most mit fogsz csinálni?
- MÁRIA:** Ne haragudj, hogy ezzel mérgesítelek, de nem semmisíthetnéd meg valamiképpen ezt a döntést? Vagy legalább szólnál az érdekemben? (*Hosszú szünet, a mulatozás hangjai felerősödnek, aztán megint elhalkulnak. Gross hirtelen Máriához fordul és nagyon komolyan beszélni kezd*)
- GROSS:** Drága Mária! Különös és összetett korban élünk! Ahogy Hamlet mondta: kizökkent az idő helyéről, korunk megőrült. Csak gondold meg: a holdra repülünk, de ugyanakkor egyre nehezebb lesz saját énünkig alászállni, képesek vagyunk az atommagot széthasítani, de saját személyiségünk hasadását

nem tudjuk megakadályozni. Nagyszerű utakat építünk a világrészek között, de ugyanakkor az ember s ember között utat építeni egyre nehezebb! (*Rövid szünet, Gross gondolkodik, a mulatozás hangjai elhalkulnak*) Más szóval: életünk elvesztette magasabb iránypontjait, és mi feltartózatlanul elaprózódunk — egyre mélyebben elidegenedünk a világtól, az emberektől és saját magunktól is. Olyanok vagyunk, mint Sziszüphosz — görgetjük az élet szikláját felfelé az értelem illuzórikus hegyére, hogy a következő pillanatban az visszaguruljon saját abszurditásának völgyébe. Az ember sohasem élt ennyire a szubjektív erkölcs és az objektív etikai megvalósulás megoldhatatlan ellentétei közé taszítva. A ravaszkodó fetiszizált és gépesített ember elveszti saját totalitásának élményét: elrettenve, idegenként s annak a lehetősége nélkül nézi saját magát, hogy valaha is mássá és saját magává válhasson. (*Újból rövid szünet, Gross elgondolkodik, a mulatozás hangjai felerősödnek, aztán Gross hirtelen Máriához fordul és rábeszélőleg folytatja*) Drága Mária! Nem is tudod, milyen szívesen megtenném, amire kérsz! Annál inkább rémít, hogy ténylegesen úgyszólván semmit sem tehetek érted, mert tulajdonképpen totálisan elidegenedtem saját magamtól: a segíteni akarás vágya ugyanis ismeretlenül találkozik bennem a felelősség érzésével. Én a humanizmus utolsó töredékeit próbálom itt védeni Balázstól és embereitől, s harcomban pozícióm a legnagyobb támasz. S ez a harc számomra annyira elkötelező, hogy a nyílt konfliktust Balázssal és embereivel s esetleg pozícióm — támaszom elvesztését egyáltalán nem kockáztathatom meg. (*Gross elhallgat, a mulatozás a szomszédban tetőpontra hág, érthetetlen énekszó, amely később éljenzésbe csap át*)

HANGOK (*a színpal mögül*): Zsivió! Zsivió! — Zsivió! (*Az éljenzés általános nevetésbe torkollik, aztán egyszerre minden megnyugszik — az ünnepség befejeződött. Az oldalsó ajtón át — Gross beszéde közben — belép Masát, Kunc, Ilona, Anna, Balázs, Suba, Perina, Kalóz és a három hivatalnok, a titkos ajtón át bemászik Gyurka is. Valamennyinek evőeszköz van a kezében, ebédre indulnak, a háttérben megállnak és bevárják Grosst*)

GROSS: Egyébként is komplikált helyzetemet távlataid sötét esetelesével nem volna értelme még tovább komplikálni. Hisz végül is valójában még fiatal vagy, előtted az élet, még semmi sincs veszve! Csak gondold el: hány ember állíthatja magáról ma például felelősséggel, hogy testvére a színháznál dolgozik? Nagyon kevesen. Ki tudja, híres színésznőként nem lesz-e még hálás majd Balázs kartársnak, hogy elbocsátott. Fő, hogy ne veszítsd el a reményt, az élet szeretetét és a hitet az embereken. Szedd össze magad és fel a fejjel! Tudom, hogy ez most lehetetlenül hangzik, drága Mária, de ebédre kell mennem. Szevasz! (*Gross a többihez siet, szünet, mindnyájan Máriára néznek*)

MÁRIA *(halkan): Ilyen szépen még senki sem beszélt velem! (Lassan a hátsó ajtón át valamennyien eltávoznak. Ünnepi menetet alkotnak, amely azonban temetésre emlékeztet, evőeszközöket felfelé tartják. Mária fogja táskáját, elrakja a dolgait, kalapját fejére teszi, utoljára még szétnéz, s aztán — meghatódva szintén távozik)*

Vége a tizenkettedik képnek

V É G E A J Á T É K N A K

Tőzsér Árpád fordítása

A fordítás a Divadlo című folyóirat 1965/8 számában közölt szöveg alapján készült.